

LEPO – RUŽNO (7. 12. 2007.)

Kategorije lepog odnosno ružnog se često navode kao osnovne estetičke kategorije. Lepota je bila predmet filozofskog promišljanja još od antičkog vremena. Isticanje ideje lepog, kao jedne od najviših ideja, karakteristično je za Platona. Njegova filozofija lepog daje povoda da se o lepoti govori kao o objektivnoj i univerzalnoj kategoriji, budući da se sve što ima kvalitet lepote (kao i dobrote) ugleda na ideju lepog.

Drugi pristup u shvatanju lepote je, takođe, utemeljen u antičkoj Grčkoj, i vezan je za pojmove poput harmonije, proporcije, pravilnosti, i slično. S tim u vezi, lepota je često definisana i kao nešto što je pre svega čulnog karaktera, nešto što može biti percipirano čulima i što može prijati čulima, odnosno proizvesti određeno zadovoljstvo. Time su kategorije poput ugodnog ili prijatnog takođe povezane sa pojmom lepog. Kod Kanta imamo formiranu ideju da lepo kao takvo, lepo po sebi, ne može imati bilo kakvu svrhu van sebe samog, odnosno ne može imati bilo kakav funkcionalni ili upotrebnii karakter. Lepo jeste bezinteresna kategorija za Kanta i stoga on formuliše lepotu kao „svrhovitost bez svrhe”¹

Traženje lepote u proporciji, skladu delova jedne celine i sl., obilato je prisutno u antičkoj umetnosti. Koncept pravilnosti, proporcije i lepote se zasniva na matematičkim kategorijama, na brojevima i na njihovim odnosima. Traženje lepote u srazmeri povezano je sa shvatanjem broja kao izvora pravilnosti i harmonije. U tom smislu apsolutizaciju broja kao metafizičkog načela, i izvora sklada i lepote imamo kod Pitagore i pitagorejaca. Postavljanje broja kao načela harmonije i lepote u slučaju pitagorejaca, kao i traženje izvora lepote čulnih stvari u idejama (do kojih se može vinuti filozofsko mišljenje) znači da lepota za starogrčku misao nije samo čulna kategorija već i nešto dostupno razumu, odnosno mišljenju.

Primenu proporcije kao načela harmoničnosti i lepote na najneposredniji način pokazuju skulptoralni i arhitektonski spomenici antičke grčke. Polikleto

¹ Up. *Immanuel Kants Werke*, Berlin 1922, V, 290, 291.

Doriforos (sl. 19) se naziva još i „kanon” odnosno model idealnih ljudskih proporcija. Telo koje prikazuje ova skulptura nije individualno telo nekog određenog čoveka već pre princip, odnosno inkarnacija apstraktnih načela kojima se postiže skladna kompozicija. Teži se da se u materijalu odslika savršenstvo i da ljudsko telo bude zapravo neka vrsta pojavljivanja same apstraktne ideje (lepog, skladnog) u materijalnom svetu.² Svaki detalj je pažljivo obrađen kako bi se u potpunosti uklopio u celinu. Ova skulptura odaje jasnu nameru da bude neka vrsta inkarnacije lepote zasnovane na idealnim proporcijama, monumentalnosti i harmoniji.

„Lepo” je kod Platona eksplicitno dovedeno u vezu sa „dobrim” preko ideja lepog i dobrog kao najviših ideja. Povezivanje lepog i dobrog je opšte mesto u starogrčkoj kulturi. Tako vrhovni etički pojam predstavlja pojam *kalokagatije* (καλοκάγαθία). Kroz razmatranje značenja dva prideva koji sačinjavaju ovaj pojam, moguće je uočiti da se lepo i dobro poklapaju, pa je estetsko u isti mah i etičko, odnosno etičko takođe i estetsko.³ Grčki pridev *dobar* (ἀγαθός) ima sledeća značenja: 1) dobar, čestit, plemenit, hrabar, vrstan, vešt, jak, razuman, pošten; 2) dobar, koristan, plodan.⁴ Pridev *lep* (καλός) ima značenja: 1) lep, prigodan, dražestan; 2) podoban, povoljan, prikladan, koristan; a u vezi sa „unutrašnjom lepotom”, tj. moralnim kvalitetima pojam još označava: plemenit, čestit, slavan, odličan.⁵ Udruženi u vrhovni pojam *kalokagatije*, ovi pojmovi označavaju poštenje, slobodu, plemenitost, rodoljubivost.⁶ Raznovrsni konteksti u kojima su se pridevi *dobrog* i *lepog* upotrebljavali, nameću zaključak da se lepota i dobrota, kako tela tako i duše, podjednako negovala. Mnogobrojni primeri ukazuju na isticanje važnosti spoja lepog i dobrog, odnosno na

² Uporediti stav A. T. Loseva o odnosu ideje, individualnosti i reprezentacije tela u antičkoj grčkoj umetnosti, koji i pored svoje jednostranosti i delimične proizvoljnosti zaslužuje pažnju u ovom kontekstu:

„Against a dark background, as a result of an interplay of light and shadow, there stands out a blind, colorless, cold marble and divinely beautiful, proud and majestic body, a statue. And the world is such a statue, and gods are statues; the city-state also, and the heroes, and the myths, and ideas... There is no personality, no eyes, no spiritual individuality... There is no one at all. There are bodies, and there are ideas.” Citirano u: G. Florovsky, *Eschatology in the Patristic Age: An Introduction*, u: *Studia Patristica* II/1957, 248; i J. Zizioulas, *Being as Communion: Studies in Personhood and the Church*, Crestwood-New York: St. Vladimir’s Seminary Press 1985, 28.

³ Th. Ziegler, *Die Ethik der Griechen und Römer*, Bonn 1881, 25.

⁴ N. Majnarić, O. Gorski, isto, 2.

⁵ N. Majnarić, O. Gorski, isto, 288.

⁶ Isto, 288.

